

АЛЕКСАНДЪР КАЦУРА СВЕТЪТ Е ПРЕКРАСЕН

Превод от руски: Александър Кючуков, 1986

chitanka.info

Посетителят беше слаб и бледен, облечен в дълъг, светъл и износен шлифер, закопчан догоре. Мека червеникава брадичка, кестенява коса, високо чело. Той леко се смути при влизането — в малката ни стаичка както винаги бе шумно. После тихо попита нещо и аз чух силния бас на колегата Чингис:

— Саша Луковкин! Тебе търсят.

Станах и с жест завлякох непознатия в коридора и там, в тихия полумрак казах колкото може по-приветливо:

— Слушам ви.

— Ето — подаде ми той дебела папка, — моя труд върху основите на устройството на света. Разчитам на вашата рецензия.

Отворих папката, докоснах първите страници. Най-отгоре, както обикновено, имаше тържествено писмо до президиума на Академията, копия до други места... „Вече много години се трудя върху най-важния проблем... не признават, задушават...“

По-нататък следваше великолепна титулна страница:

„А. МАКУШКА

ТРАКТАТ

ЗА СЪВЪРШЕНСТВОТО НА СВЕТА,

ДОКАЗАНО В ГЕОМЕТРИЧЕН РЕД“

— Добре, ще прегледам вашата работа — казах аз безизразно.

Той ме гледаше спокойно и, както ми се стори, малко снизходително. С известно неудобство прелистих още няколко страници. В очите ми се наби заглавие: „Теорема. Всичко върви правилно в този възможно най-хубав свят“. Е, какво пък, теорема като теорема. Затворих папката. Посетителят замря във вежливо очакване.

— Кога да намина?

— Елате след една седмица по същото време.

— Благодаря. — Високата му фигура се стопи в тъмнината на коридора.

Сътрудниците на нашия институт дръзко предполагат, че зад стените му трепти истинска философска мисъл. Дали това е така или не, едно е несъмнено — гръмкото название на института привлича вниманието на безбройна армия философи-самодейци. В това няма нищо лошо, ако не се брой фактът, че щатните сътрудници изнемогват от извънщатния поток от статии и цели томове, посветени на всички възможни въпроси за земята и небето. Трябва да се отбележи, че авторите им, обикновено хора без дипломи, притежават завидна борбеност, поради което кореспонденцията с някои от тях се протака с години и въвлича в споровете редица висши инстанции. На мен това ми е твърде добре известно, тъй като вече две години изпълнявам почетното обществено поръчение да следя в нашия отдел за своевременното изпращане на отговорите.

През това време успях да се убедя, че колегите ми по всевъзможни начини се измъкват от четенето на подобни произведения. И като се уморих да ги гоня, започнах сам да отговарям на повечето писма. Принципът е разработен много преди мене: трябва да се отговаря вежливо, но така, че авторът-натрапник да загуби желание да продължава безплодната кореспонденция. Разбира се, срещат се и грамотни, разумни предложения, но твърде рядко. Затова пък казуси колкото щеш.

В повечето случаи тружениците-съчинители, взимайки две-три мисли от някой елементарен учебник по философия, вмъкват в прокрустовото им ложе множество разнородни проблеми. Ето една типична схема: започвайки, да кажем, от обяснението за устройството на Вселената или от описанието на вътрешността на електрона (патосът на изложението обикновено доказва, че на автора отдавна всичко му е ясно), някъде на стотната страница той изведнъж съобщава, че неговият труд открива начин за лекуване на рака. Спомням си, че един беше заявил скромно в началото: „Моята система отговаря на въпроса защо съществуват фотоните, атомите, звездните струпвания и Вселената“, по-нататък продължава в следния стил: „Всички велики явления постепенно преминават от минус безкрайност към плюс безкрайност“ или „Деградиращото разрушаващо-свиващо се плюс-ядро не познава застой в своя възход“. Друг предупреждаваше за

страшния заговор, заплашващ нашата наука. В експресивните му фрази кой знае защо липсваха подлози.

Ще отбележа, че почти всички такива автори дружно заклеят официалната наука за нейното нехайство и заблуждения. Особено си пади теорията на относителността. Не зная с какво тя не е угодила на широката общественост, но отрядът на яростните ѝ критици е неизброим.

Напоследък пишех сдържани и строги отговори. Сигурно защото вече цял месец бях в отвратително настроение. Да, преди около месец Казах на едно момиче — Аля... Казах ѝ..., е, че бих желал да стане моя жена. От тези думи по мургавото ѝ лице премина облак, вирнатото ѝ носле се набръчка. Аз мрачно стиснах зъби и чаках отговор.

— Е, защо мълчиш? — процедих накрая.

— Така изведнъж ме смая. Трябва да помисля.

— И колко време ти трябва? — Опитах се да вложа в думите си цялата възможна ирония, но те прозвучаха доста кисело.

— Ами, една седмица.

— Добре, нека да бъде една седмица — съгласих се великодушно.

Изминаха три седмици. Аля не се появяваше. Звъних ѝ три пъти, не я намерих. Гордостта не ми позволяваше да се обадя четвърти път. Налегнаха ме мрачни мисли. Навсякъде ми се привиждаха купища коварни конкуренти. Започнах да се вирам със страх даже в общите ни познати: кой от тях? Впрочем, защо да търся съперници? Тя не ме обича...

Никаква работа не ми спореше. Вкъщи върху затрупаната маса събираше прах незавършена статия с условно (и малко високопарно) заглавие: „Диалектика на любовта и смъртта във философията на Плотин“. Не зная, може би изборът на темата бе навят от душевното ми състояние, но наистина от известно време ме увлече тази философия на тъгата и отчаянието, за която материята е зло, а целият свят — само „накичен труп“.

Потапяйки се в обречения екстаз на античния мислител, аз все пак забелязах лукавия му опит да оправдае този свят, защото злото било абсолютно необходимо за самоосъществяването на доброто. Да, би било интересно да се проследи развитието на тази идея в историята

и аз започнах да нахвърлям план за една статийка върху съвършенството на вселената.

Докато мислите ми се задълбочаваха, седмиците се нижеха една след друга. Разбрах, че е изминала още една, когато случайно видях в института през прозореца познатата фигура, опакована в дълъг шлифер. Студеният октомврийски вятър развяваше кестенявата грива. Нямах съмнение, А. Макушка идваше на уговорената среща. А пък аз бях забравил за него. Бързо намерих в бюрото си шарената папка и пътъм подхвърлих на момчетата:

— Сега ще ме потърси един човек. Кажете му, че съм зает и ще дойда след половин час.

И се запътих към уютната библиотека, за да мога на спокойствие да се запозная, макар и бегло, с труда на Макушка.

Като прелистих няколко страници, се натъкнах на система от определения и аксиоми. Те бяха забавни, но изложени ясно и точно. Следваха теореми — за успоредни вселени, за душата и тялото и други подобни. Преглеждайки ги, стигнах до онази, която ме заинтригува още миналия път.

„ТЕОРЕМА. Всичко върви правилно в този възможно най-хубав свят.

ЛЕМА 1. Тъй като прогресът на човешката мисъл е неограничен, бъдещите разумни творци рано или късно неизбежно ще открият принципите за пътешествия във времето и ще създадат съответните устройства, отдавна наречени от фантастите «машини на времето».

ЛЕМА 2. Оттук следва, че по необходимост ще възникне въпросът за пътешествия в Миналото, преследващи поне две различни цели:

А. Изучаване на живота и непосредствената история, педантично изследване с помощта на хроноскоп (сравнете с микроскоп и телескоп) на конкретни исторически събития.

В. Намеса в миналите събития в необходим размер от съображения за позитивно въздействие върху тях, а значи и

върху по-следващите събития, в крайна сметка — върху собственото съществуване.

КОРОЛАРИЙ^[1] 1. Тъй като ние досега не сме установили никаква намеса в нашия живот от страна на Бъдещето, може да се предположи, че точка В от Лема 2 по някакви причини не е реализирана.

СХОЛИЯ^[2] 1. Разбира се, може да се предполага, че вече е имало намеса, осъществена по начин, принципино ненаблюдаем за нас. Ако нещата стоят именно така, трябва да приемем, че нашият свят е вече поправен в необходимата степен, тоест той е съвършен, както твърди теоремата.

КОРОЛАРИЙ 2. Да разгледаме сега варианта, при който точка В от Лема 2 не е реализирана. Това е възможно поради една от следните две причини:

А. Някакви вселенски закони (до момента неизвестни за нас) или принципни съображения (досега недостъпни за нас) забраняват на представителите на Бъдещето да се намесват в събитията на Миналото;

В. Въпросните представители са свободни в действията си, обаче приемат, че Миналото е дотолкова съвършено, че не виждат никаква необходимост от намеса.

Доказателство на теоремата. Очевидно е, че трябва да анализираме двете точки на Короларий 2. Впрочем, точка В не изисква особен анализ, тъй като, ако нашите далечни потомци, които несъмнено ще бъдат по-умни от нас, сметнат Настоящото ни за съвършено, не ни остава нищо друго, освен да се присъединим към просветеното им мнение. Противоположната позиция би била излишно самонадеяна и би подронвала вярата в бъдещите поколения.

Да преминем към по-малко тривиалната точка А. Наистина, може би нашите потомци биха искали да поправят нещо в своето Минало (СХОЛИЯ 2. А КОЙ НЕ БИ ИСКАЛ?), обаче, уви, са безсилни да го направят? Ще отбележим по този повод, че наличието на принципни забрани за намеса в Миналото, ако бъде установено от

бъдещите теории и обяснено от бъдещия мироглед, ще се яви в известен смисъл като признаване на историческата пълноценност и вътрешната пълнота на Миналото. Това в същото време ще означава признание, само че с други термини, за необходимостта му от защита от външни влияния, при това става дума за защита на пряката историческа предтеча на съвършеното Бъдеще. Тоест искаме да кажем, че е невъзможна намесата само в Съвършеното Минало. Всяко друго Минало е отворено за намеса.

СХОЛИЯ 3. По такъв начин въпросното твърдение би могло да се смята за окончателно доказано, ако не съществуваше възможност за възражение по точка В от Короларий 2. Работата се състои в това, че съвършенството на сегашния свят беше основано, в съответствие с тази точка, на, така да се каже, всезнанието на Бъдещето. А то в най-общия случай може да се окаже изобщо не всезнаещо и в частност, изобщо не умеещо правилно да оцени Миналото — най-малко поради това, че пред това Бъдеще е отворен път за по-нататъшно усъвършенствуване, а значи, то самото не е съвършенство. И въобщо, дали е възможен такъв етап на Бъдещето, който ние без угризения на съвестта ще наградим с толкова високо качество? Това сериозно възражение лесно се преодолява по метода на перспективния поглед в Бъдещето. Наистина, нека Бъдещето, да кажем, от 1-ва степен, не съумее достатъчно ясно и трезво да оцени своето Минало. Грешно смятайки го за съвършено, то не предприема съответни действия за коригирането му. С това то ще загуби от собственото си качество и по такъв начин рано или късно ще изпита корекция от страна на по-далечното Бъдеще от 2-ра степен, което несъмнено по-дълбоко преценява обстановката. Но ако и този етап бъде предразположен към заблуждения и грешки, тогава в процеса ще бъде принудено да се намеси Бъдещето от 3-та степен и т.н.

Ще подчертаем още веднъж, че предположението за абсолютна невъзможност на пътешествия във времето,

оборващо значителна част от гореизложените съображения, противоречи на идеята за вечния прогрес на всемогъщия разум и затова трябва да бъде отхвърлено с негодувание.“

Я гледай, какво изложение, помислих си аз, откъсвайки поглед от листа. Да, случаят не е типичен. Налице е логика, някакъв достатъчно оригинален подход, но наред с това има известна психоза. Нещо странно има в тази псевдонаучна каша, нелишена обаче от литературно изящество. Да, нещо странно, но не мога да разбера какво именно. Погледнах си часовника, грабнах папката и хукнах към отдела.

Той чакаше скромно в коридора.

— Здравейте, извинете ме, затрупан съм с работа — измърморих набързо.

— О, не се притеснявайте, не ви чакам отдавна — отговори той.

— Прочетох вашата работа — казах, сядайки до него, — прочетох я с интерес. Вижда се, че много сте размишлявали по тези теми, много сте чели. Вашият стил свидетелствува, че познавате Спиноза, Лайбниц.

— Как точно се изразихте. Да, аз ги познавам.

— Избрали сте сложна тема — продължих аз, — която може да се нарече разновидност на Теодицея или, по-точно, Космодицея, тоест оправдаването не толкова на бога, колкото на самия свят. Сега обаче с такива въпроси никой не се занимава.

— Е защо, чел съм ваши статии на подобна тема. Стори ми се, че вие също сте склонен да приемете нашия свят за съвършен.

— Защо мислите така? — попитах аз напрегнато.

— Нали казах, чел съм вашите работи.

Ама че лъже, помислих аз, всички са такива, преструват се, че усърдно изучават съчиненията на скъпия учител. Естествено, не му казах, че единствената статия на тази тема, едва започната, лежи вкъщи на масата. Попитах го направо какво чака от мен. Той каза, че търси поддръжка за публикуване. Честно му отговорих, че едва ли някой ще се наеме да публикува неговата работа и че моята поддръжка едва ли ще помогне.

— Освен това защо искате да го публикувате? — добавих аз накрая.

— Как защо? — възрази той с жар. — Това е нова крачка във философската мисъл, което означава, че ще способствува за развитието на науките, процъфтяването на човечеството и за по-нататъшното усъвършенствуване на света. А няма това не е основната ни грижа на нас двамата?

— Извинете — казах аз, — но нали вие доказахте, че светът вече е съвършен. Какво ще добави вашата публикация?

— Хм, наистина — произнесе той и се замисли. После каза въодушевено: — Донякъде, разбира се, сте прав, обаче подценявате живота и конкретна борба за съвършенство.

Нищо чудно да е така, помислих аз, кимайки леко.

— За доказаното трябва още да се борим — очите му светнаха.

— Да, да — казах прибързано, — напълно съм съгласен с вас.

— Значи, ще ми помогнете да го издам?

— Знаете ли, отидете по-добре в някое популярно списание. Работата ви е написана леко, занимателно, тя може да бъде издадена като шега. А на когото му трябва, ще го разбере.

— И мислите, че там ще я приемат?

— Общо взето, мисля, че няма.

— И какво да правя?

— Не зная. Както виждате, светът изобщо не е съвършен.

— Но нали вие не мислите така?

— Точно така мисля — изведнъж изтърсих аз.

И започнах да говоря за безполезността на битието, за суетността, за скръбта и болката, за предателството и лицемерието, за доносничеството и подмазвачеството, за подлостта и калта, за безсмислеността на тъмните и мрачни лабиринти на живота.

Събеседникът ми няколко секунди ме гледаше като уплашен. После лицето му просветна и той каза:

— Ах, просто сега сте в такова настроение.

— Възможно е — уморено се съгласих аз, — какво настроение мога да имам, когато момичето, което обичате, ви каже изведнъж, че не ви обича...

— Извинете — той се изкашля, — да не би да става дума за Алевтина Кузминична?

За миг изгубих дар слово.

— Откъде знаете името й? — попитах едва чуто, като дойдох на себе си.

Той се засмя:

— Ако ви кажа, че съм изучавал биографията ви и значи зная името на жена ви, няма да ми повярвате.

— Имате доста своеобразен хумор — можах само да кажа.

Той не отговори.

— Кажете ми — погледнах го аз, — вие наистина ли вярвате в съвършенството на света?

— Виждате ли, въпросът за вярата отпада сам по себе си, щом като това е строго доказано — отговори той със сдържано достойнство. — Но ще добавя — той се приведе към мен и каза тихо, — че и Спиноза, и Лайбниц одобриха скромната ми работа. Готфрид Вилхелм — имах възможност да беседвам с него в библиотеката на хановския херцог — беше просто във възторг. А пък със стария Волтер трябваше здравата да поспорим.

Все пак е луд, помислих аз със закъснение и замънках, гледайки настрани:

— Да, да. Волтер, разбира се...

— Е, няма повече да ви задържам — той стана.

— Ще ви изпратя — аз също се надигнах.

Слязохме по стълбището и излязохме пред сградата. Бледото слънце се готвеше да се изтърколи зад високите къщи на отсрещния бряг на реката. Спътникът ми разсеяно го погледна и каза:

— Да, време ми е вече.

Много добре, помислих аз.

— Благодаря ви, скъпи ми приятелю — произнесе той малко високопарно, отново обръщайки се към мен и подавайки ръка.

— Моля ви, няма за какво — смотолевих аз, подавайки своята.

— О не, има за какво. Вие неволно потвърдихте още един мой извод, много важен. Намесата в миналото с помощта на такива тънки инструменти, като оригинални мисли например, е невъзможна и поради това, че това минало е надеждно защитено от дебелия черупка на собственото си самодоволство и тъпота. Блажена е глупостта, както ми каза веднъж Дезидерий Еразъм в славния град Ротердам. Наистина е така. Струва ми се, че това се отнася за всяка епоха. Разбира се, винаги се намират изтънчени хора като Еразъм или Спиноза, но те,

както е известно, нямат решаващо значение. Впрочем, всичко с времето си. Не трябва ли именно така да бъде в този съвършен свят?

Свих рамене.

— Струва ми се — каза той, като ме гледаше право в очите, сякаш ме изучаваше, — че въпросите, за които ние така чудесно си поприказвахме, ще ви занимават още дълго.

— Не е изключено.

— Е тогава, пожелавам ви всичко най-добро и сбогом.

Изведнъж забелязах, че още държа в ръце шарената папка. Връзките ѝ се мотаеха.

— Вземете си работата.

— Ах, да. — Доста небрежно той пхна труда си под мишница и леко изтича по стълбата. Един бял лист се измъкна от папката и преобръщайки се два пъти, падна на долното стъпало. Слязох и го вдигнах, но нямаше на кого да го дам. А. Макушка вече беше изчезнал.

Стресна ме гласът на Чингис. Той се качваше по стълбите, зачервен и щастлив.

— Какво стърчиш тук, Саша?

— Нищо, изпрацах един смахнат.

— А, оня същия. Сега го срещнах. Какво искаше?

— Честно казано, така и не разбрах.

Механически погледнах листа хартия, който още държах в ръката си, и изведнъж забелязах няколко реда текст. Буквите изглеждаха странни. Те светеха леко като цифри на електронен часовник. Най-отгоре имаше чудноват вензел, а по-долу пишеше:

„Д-р Алоиз Макушка
Лаборатория
за психологическа хроноскопия
Институт по история на мисленето
Департамент по социална психология
гр. Тарту

ПЛАН ЗА ИЗСЛЕДВАНИЯ ПРЕЗ 2481 ГОДИНА.

Водеща тема: Космодицея на новата цивилизация.

Техническо осигуряване: Хроноскаф МТ-101-2500,
отдалеченост на полета — 25 века.

Предвидени са контакти с: Лукиан, Плотин, Августин, Еразъм, Спиноза, Лайбниц, Волтер, Луковкин, Дашдендев, Нямдаваа, Кардоса-и-Арагон...“

По време на четенето сигурно съм пребледнял така, че Чингис съчувствено ме попита какво ми е. Подадох му листа, без да отговоря. Той известно време пъшкаше, въртейки хартията, а после каза:

— Е и, не разбирам...

— Прочети.

Дръпнах листа от ръцете му. Хартията беше девствено чиста. Въртях я по всякакъв начин, гледах я срещу светлината, дори дишах върху нея. Всичко беше напразно, надписът изчезна. Стори ми се, че Чингис ме гледа иронично. Без да обяснявам нищо, сгънах листа на четири и го пъгнах в джоба си.

* * *

Вечерта реших да измия мръсните съдове, които се бяха събрали в мивката от една седмица. Търках с гъбата чиниите и размишлявах за тайнствените Нямдаваа и Кардоса-и-Арагон. Не чух веднага звънеца на вратата.

Там стоеше Аля. Замрях с гъбата в ръка.

— Мога ли да вляза? — Тя сама свали палтото си, закачи го на закачалката, тръсна коси и каза: — Знаеш ли, по телефона е някак си глупаво да се говори, затова дойдох да ти кажа, че съм съгласна.

Чак сега дойдох на себе си. Закресях: „Алка, мила!“ Захвърлях гъбата, вдигнах я на ръце и я завъртях. Първо в тесния коридор, после в стаята.

— Мили, извинявай за вулгарното ми желание, но аз съм гладна.

Скочих ентусиазиран, втурнах се към хладилника, започнах да тършувам из полиците.

— Аля, има само яйца и домати.

— Пържени яйца с домати. Това е грандиозно! — чу се веселият ѝ вик.

След няколко минути тя с апетит унищожаваше кулинарния мисшедьовър — бухнал омлет с домати. Седях и я гледах.

— Е, как живя тези дни без мен, разкавай!

— Живях — неохотно отговорих аз. — Слушай, Аля, с мен се случи такава странна история... Много особена и занимателна. Само да не ме вземеш за луд.

— Няма — кимна тя напълно сериозно.

И изведнъж видях, че лешниковите ѝ очи ме гледат с внимание и любов. Тогава си помислих: дявол да го вземе, прав е доктор Алоиз Макушка. Светът е прекрасен.

[1] Короларий — следствие, извод. ↑

[2] Схолия — забележка, пояснение към текста — термини, използвани в съчиненията на В. Спиноза. Забележка на А. Луковкин. ↑

Публикувано във вестник „Орбита“, броеве 30,31,32/1986 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.